

Einhart Lorenz

NKPs presse i 1920-årene.

Betydningen av proletarisk pressevirksomhet som agitasjons- og propagandamiddel ble tidlig erkjent av DNA. Allerede i 1912 grunnla det sitt eget nyhetsbyrå. Etter at den «nye retning» vant fram, ble partiets pressetjeneste utbygd. Dette skjedde under Christian Hiltz ledelse. Antallet DNA-aviser økte. Ser en bort fra hovedorganet, ble avisene tradisjonelt ikke underlagt noen kontroll fra sentralstyrets side. Avisene tilhørte snarere de lokale partiorganisasjonene. På den måten kunne de også etter 1918 gi uttrykk for opposisjonelle retninger. DNA var ikke i stand til å oppfylle Kominterns 21 opptaksbetingelser hvor det bl.a. het: «både den periodiske og ikke-periodiske presse (. . .) skal fullstendig underlegges partiets sentralkomité». Men for Komintern var det neppe om å gjøre at denne bestemmelsen ble etterlevd, for da forholdet til DNA-flertallet tilspisset seg, viste det seg at det fortsatt var mulig for Kominterntilhengere å redigere DNA-aviser, selv etter Tranmæl-fløyens seier i 1923. Av DNAs 16 dagsaviser i tiden for splittelsen, hadde 7 av dem redaktører fra mindretallet. Når det gjaldt de 14 avisene som kom ut tre ganger i uken, hadde bare 3 Tranmæl-tilhengere som redaktører.

Splittelsen i november fikk også betydning for pressesituasjonen. DNA-journalistenes organisasjon, Norges kommunistiske presseforening, delte seg. Flertallet fulgte NKP.¹ Foruten å avgjøre framtidig partimedlemskap, måtte lokalorganisasjonene også bestemme hvem avisen skulle tilfalle. Metodene som ble brukt under disse stridighetene, gjorde uten tvil den allerede eksisterende bitterheten mellom de to fløyene enda større. Resultatet falt uheldig ut for NKP. Dette skyldtes delvis at DNA fikk hjelp fra sin fellesorganisasjon for avisene, Arbeiderpressens Samvirke, som truet med økonomiske

sanksjoner.² Dels spilte det også en rolle at DNA med indirekte hjelp fra politiet tok aviser i besittelse.³ Selv om et flertall av redaktørene hadde tilhørt Komintern-fløyen, greide NKP bare å erobre 11 av de 41 avisene.⁴

Sør og nord i landet ble NKP foreløpig uten egen presse, mens de overtok de viktigste avisene i Hedmark og Oppland, på Vestlandet og i Trondheim. Tro mot Lenins bestemmelse av den kommunistiske presses oppgaver, at den ved siden av å være idéformidler og oppdrager også skulle være «kollektiv organisator»,⁵ ble det omgående gjort anstrengelser for å bygge ut en egen presse. Dagen etter partidannelsen kom det i Oslo ut et eget hovedorgan, fra 17/11 1923 kom i Tromsø «Troms Fylkes Kommunistblad». Fra 5/12 ble «Buskerud-Arbeideren» i Drammen gitt ut, fra 6/12 «Friheten» i Svolvær og fra 13/3 1924 «Finmarks Fremtid». På Sørlandet, hvor arbeiderbevegelsen var dårlig organisert, ble det åpenbart ikke gjort noe forsøk på å starte en egen avis. I tillegg til de nevnte avisene stod NKU-tidsskriftet «Klassekampen» og «Proletaren» til disposisjon for NKP. Det sistnevnte ble opprinnelig utgitt av ungdomsforbundet med undertittelen «Tidsskrift for kommunistisk teori og praksis», og det første nummeret rakk å komme ut før splittelsen.

NKP-prensens suksess varierte fra avis til avis. «Ny Tid» i Trondheim og «Arbeidet» i Bergen holdt uten tvil stillingen. Det første forsøket på en konkurrerende DNA-avis i Bergen strandet etter kort tid. Flere andre aviser støtte imidlertid på vanskeligheter av både organisatorisk og finansiell art i etableringsfasen til den kommunistiske pressen. Kommunistpressens Samvirkelag ble stiftet, og NKP-organisasjoner og medlemmer kunne tegne andeler på 10 kroner. Ved hjelp fra dette finansieringsselskapet forsøkte partiet å skaffe den kapital som var nødvendig for å konsolidere pressen. Formelt ble selskapet grunnlagt 21. november 1924 med en startkapital på kr. 6 298. I løpet av året steg den til kr. 26 577.⁶ Ved hjelp av denne kapitalen og ved å konsentrere kreftene på aviser istedenfor lokalaviser, skulle en forbedring i pressesituasjonen oppnås. I forveien var riktignok allerede flere aviser enten blitt innstilt eller slått sammen.

«Follo Arbeiderblad», den eneste avisen til NKP i Akershus, ble 15/1 1924 omdøpt til «Akershus Folkeblad». Men hverken navneforandringen eller den redaksjonelle forandringen hjalp: 23/7 måtte avisen innstille. I Hedmark og Oppland ble det foretatt omfattende omorganiseringer av pressen. Avisene «Arbeideren» (dagsavis) og «Gudbrandsdalens Arbeiderblad» (to ganger i uken) ble i februar 1924 slått sammen.

Dagsavisen «Ny Dag» kom etter at redaktør Niels Ødegaard trådte tilbake, bare ut tre ganger i uken fra oktober 1924. På grunn av oppløsningstendensene i NKP i Oppland gikk avisen ved årets slutt helt inn. I Nord-Norge viste det seg at «Troms Fylkes Kommunistblad» ikke hadde noen gjennomslagskraft blant arbeiderbefolkningen i Troms. Avisen ble redigert av den begavede journalisten Peder Kaasmoli, som opprinnelig hadde tilhørt kretsen omkring Ellisif Wessel. Men likevel måtte avisen etter bare 3 måneder på nytt gi opp. Av de 16 avisene som NKP disponerte ved årets begynnelse, var det i slutten av 1924 bare 13 igjen.

Den forholdsvis selvstendige stillingen som de lokale presseorganene hadde, ble opprettholdt. De oppfylte hverken sine oppgaver som «kollektiv organisator» eller som kommunistisk agitasjonsorgan tilfredsstillende. De var riktignok organer for arbeiderbevegelsen, men de berettet samtidig om lokale begivenheter. Deres underholdningsstoff svarte på ingen måte til kravet om «det revolusjonære masseopplysningsstoff». Nettopp dette kravet ble likevel stilt fra ungdomsforbundets side til NKP-pressen. I «Proletaren» beskyldte NKU-tillitsmannen Carsten O. Aasebøe NKP-avisene for å ha sunket ned på nivået til de småborgerlige nyhetsorganene. Han forlangte en «kraftig bolsjeviseringskur».⁷ Han minte dessuten om de 21 opptakskravene,⁸ som skulle være hengt opp i alle redaksjonene.

Det oppstod en akutt krise da Scheflo trådte tilbake som sjefsredaktør i hovedorganet. Sammen med enkelte redaktørers meningsyttringer om resultatet av stortingsvalget i 1924, aktualiserte dette pressesituasjonen ikke bare for de opposisjonelle i NKU, men også for partiledelsen. Selv om sentralstyret i november 1924 vedtok retningslinjene for «Norges Kommunistblad»s redaksjon,⁹ skjedde det ikke noen dyptgripende forandringer. Avisene ble fortsatt redigert etter tradisjonelt sosialdemokratisk mønster.

Det ble forlangt at artikler som f.eks. «Arbeidets» positive omtale av kronprinsen eller «Ny Tid»s nekrolog over LO-formannen Ole O. Lian for framtiden ikke måtte finne sted.¹⁰ Dette kravet må ikke bare sees i forbindelse med den ideologiske bolsjeviseringen av NKP, men bolsjeviseringen innebar også et krav om en reorganisering på grunnlag av bedriftscellene – og som følge av dette – overgangen fra fagjournalistikk til en ordning med arbeiderkorrespondenter.¹¹

Den praksisen som NKP-avisene hadde benyttet seg av til nå, gjorde at sentralstyret stilte seg tvilende til den hittil gjeldende prioritering av pressearbeidet. I oktober 1925 betegnet

partisekretær Hilt utbyggingen av pressen som en levning fra den sosialdemokratiske fortid. Han forlangte en omfattende omorganisering av pressen.¹² Avisenes antall skulle etter hans mening reduseres betraktelig. Han foreslo at «Norges Kommunistblad» skulle bli det eneste organet for Østlandet (med unntak av Hedmark). «Møre Arbeiderblad», «Fritt Folk» og «Hardanger Arbeiderblad» skulle bli innstilt til fordel for «Ny Tid» og «Arbeidet». Etter at avisene i Buskerud og Vestfold allerede i løpet av 1925 hadde blitt nedlagt, kunne det ifølge Hilt på denne måten bli frigjort arbeidskapasitet for distriktssekretærer og bedriftsaviser.

I en artikkel som ble offentliggjort samtidig, gikk Arvid Hansen inn for å bygge opp et arbeiderkorrespondentnett som munnet ut i kravet: 100 faste arbeiderkorrespondenter for hver avis!¹³

Hvis Hilt's saneringsforslag hadde blitt gjennomført i praksis, kunne det ha betydd en styrking av partiapparatet. Men det ville også ha ført til at NKP-standpunkter ville ha blitt enda mindre utbredt blant publikum. Nå ble hans forslag ikke gjennomført, snarere tvertimot. I 1926 økte antallet NKP-aviser igjen til 14, etter at det hadde blitt grunnlagt nye i Østfold, Rogaland og Møre, som nok ikke hadde lang levetid. Fra 1928 gikk tallet på aviser ned. Dette skyldtes ikke en bevisst pressepolitikk fra sentralstyrets side, men at antallet abonnenter gikk kraftig ned som følge av partiets alminnelige misére. I slutten av 1927 fantes det fremdeles 12 aviser, et år senere 9 og i slutten av 1929 bare 6.

Oppdelt etter fylke, fikk en følgende bilde:¹⁴

<i>Østfold</i>	Mossingen (Nov. eller des. 1926-?)	
<i>Akershus</i>	Follo Arbeiderblad (1923 - 15.1.1924)	2 x pr. uke
	Akershus Folkeblad (19.1.-23.7.1934)	3 x pr. uke, fra nr. 18/1924: 2 x
<i>Oslo</i>	Norges Kommunistblad (5.11.1923-31.10. 1929)	daglig
	Arbeideren (2.11.1929-15.8. 1940)	daglig, uregelmessig i 1930/31
<i>Hedmark</i>	Arbeideren (1923 - 14.2. 1924)	daglig
	Arbeideren & Gudbrands- dalens Arbeiderblad (15.2. 1924-4.10. 1929)	daglig
	Glomdalens Arbeiderblad (1923-1.4. 1927)	daglig

<i>Oppland</i>	Gudbrandsdalen Arbeiderblad (1923 – 14.2. 1924) Ny Dag (1923–29.12. 1924)	3 x pr. uke daglig, fra nr. 248/ 1924: 3x pr. uke
<i>Buskerud</i>	Buskerud-Arbeideren (5.12. 1923–13.2.1925)	daglig
<i>Vestfold</i>	Vestfold Arbeiderblad (1923–21.9.1925) 15.1. 1927 – ?	daglig, i 1927 an- takelig 1 x pr. uke
<i>Telemark</i>	Bratsberg Demokraten (1923 – 29.12.1923) Telemark Kommunistblad (2.1.1924 – 28.6.1929)	daglig daglig
<i>Aust-Agder</i>	Ingen NKP-avis	
<i>Vest-Agder</i>	Ingen NKP-avis, men Norges Kommunistblad, 31.12.1926, nevner at det eksisterer en NKP-avis i Kristiansand.	
<i>Rogaland</i>	Rogalands Arbeiderblad (20.11.1926 – 3.10.1927) Rogalands Fremtid (?) 1930 – 18.7.1931)	1 x pr. uke 1 x. pr. uke
<i>Hordaland</i>	Hardanger Arbeiderblad (1923 – 14.8.1940) Sunnhordaland Kommunistblad (6.1.1927 – 5.7.1928)	1 x pr. uke, fra nr. 37/1927: 2x pr. uke 1 x pr. uke
<i>Bergen</i>	Arbeidet (1923 – 13.12.1938, 31.3.1939 – 9.8.1940)	daglig
<i>Møre og Romsdal</i>	Møre Arbeiderblad (1923 – 28.3.1931) Fosna-Arbeideren (21.12.1926 – 25.5.1929)	1 x pr. uke, fra nr. 1/1924: 2 x pr. uke, fra nr. 35/1929: 1x 1 x pr. uke, fra nr. 35/1928: 2x pr. uke, fra nr. 62/1928: 1x
<i>Sogn og Fjordane</i>	Fritt Folk (1923 – 4.4.1928)	2 x pr. uke
<i>Sør- Trøndelag</i>	Ny Tid (1923 – 18.3.1939)	daglig
<i>Nord- Trøndelag</i>	Ingen NKP-avis	
<i>Nordland</i>	Friheten (6.12.1923 – 6.12.1928)	1 x pr. uke, fra nr. 1/1925: 2x pr. uke
<i>Troms</i>	Troms Fylkes Kommunistblad (17.11.1923 – 23.3.1924)	2 x pr. uke
<i>Finnmark</i>	Finmarks Fremtid (vinter 1924 – 5.8.1940)	1 x pr. uke, fra nr. 26/1924: 2 x pr. uke

Partiets allmentilstand gjenspeilte seg i pressesituasjonen. Den stemte overens med det dalende medlemstallet, den synkende innflytelse i fagforeningene og den reduserte parlamentariske representasjon. Utelukkende i tradisjonelle høyborger som Bergen, Trondheim, Odda og i Finnmark kunne NKP-pressen – riktignok under vanskeligheter og i redusert omfang – gjøre seg gjeldende i tredve-årene.

Alle forsøk med redaksjonelle forandringer, vervekampanjer eller en konsentrasjon av kreftene for å øke utbredelsen av pressen, slo feil. Ved siden av tapene av avisene i Hedmark og i industriområdet Telemark, dvs. forholdsvis sterke NKP-områder, var hovedorganenes problem særdeles store. De viste seg første gang etter stortingsvalget i 1924, da en videre eksistens av «Norges Kommunistblad» var truet. Heller ikke etter at sentralstyret grep inn, klarte den å konkurrere med de andre Oslo-avisene.¹⁵ Den var fortsatt dominert av den interne partipolemikk, og for utenforstående beholdt den karakteren av et «menighetsblad».¹⁶ «Norges Kommunistblad» greide i de følgende årene hverken å få til en popularisering av det politiske stoffet eller en konsentrasjon om dagsaktuelle politiske spørsmål. Begge disse kravene hadde Hansen i oktober 1925 stilt til den.¹⁷ I slutten av oktober 1929 måtte avisen definitivt gå inn. Den avisen som fulgte etter, var «Arbeideren» med Arvid Hansen. Ved siden av å overta rollen som hovedorgan, ble den organ for hele Østlandet. Til tross for dette utvidede nedslagsfelt var det ikke mulig å holde igjen den negative abonnentutviklingen. Sentralstyret gjorde i 1930 forsøk på å analysere pressesituasjonen og å forbedre den svake stillingen for NKP-pressen ved en særskilt kampanje.¹⁸ Også disse forsøkene ble resultatløse. Fra september 1930 var abonnentstilbakegangen så omfattende at «Arbeideren» ikke mer kunne gis ut som dagsavis. Den måtte bli en ukeavis.

Heller ikke Hansens krav om utvidelse av arbeiderkorrespondentnettet lot seg gjennomføre i det ønskede omfang. «Norges Kommunistblad» hadde en egen spalte, riktignok kortvarig, «Fra arbeidsplassen». Likevel holdt artikler skrevet av arbeiderkorrespondenter seg hele tiden innenfor beskjedne rammer.¹⁹ Det kan komme av at det ble stilt for store krav til korrespondentene, men også av redaksjonens behandling av dem.²⁰ Korrespondentene ble utplukket til sine oppgaver av bedriftscellene.²¹ Problemer i forbindelse med organiseringen av cellene fikk derfor tilbakevirkning på mengden av stoff. Det kom ikke på tale med en norsk utgave av «våre dagers kollektive Tolstoj», som Tretjakov hadde kalt arbeiderkorrespondentene.

I sammenheng med de overveielser angående en reorganisering av presseorganene, som Hilt la fram i oktober 1925, hadde han også diskutert betydningen av bedriftsaviser. Først ute av disse bedriftsavisene var «Hammer'n» ved de mekaniske verksteder på Aker og Nyland. Den kom ut i Oslo i juli 1925.²² I forbindelse med oppbyggingen av bedriftscellene ble disse forsøkene tillagt stor betydning. Disse avisene fikk for Hilt større betydning enn distriktsavisene som allerede var etablert.²³ Ifølge Hilt oversikt disponerte NKP høsten 1925 over 9 bedriftsaviser. Etter hans mening hadde de riktignok den svakheten at de var mer industri- enn bedriftsaviser. Eller de var på grunn av de utallige små bedrifter på landet blitt «lokale bygdeaviser», som partiledelsen i enkelte tilfeller «måtte gripe inn i».²⁴ Ifølge Hilt fordelte de seg på følgende måte på parti-distriktene: Oslo og Akershus – 1, Hedmark – 1, Buskerud og Vestfold – 4, Telemark – 2, Trøndelag og Møre – 1. Han stilte også i utsikt at det skulle stiftes bedriftsaviser i Sarpsborg, Stavanger, Sauda, Bergen, Trondheim og Oppland. Som målsetting for de følgende år hadde Hilt 50 bedriftsaviser. Dette målet ble ikke nådd, ifølge en organisasjons-oversikt fra Eksekutivkomiteén i Komintern. Den viste Norges stilling fra april/mai 1926, og da hadde NKP 16 bedriftsaviser med et opplag på ca. 20 000 eksemplarer.²⁵ De kom ut i de forskjelligste former, delvis trykt, men også hektografert eller skrevet på maskin. Vinteren 1926/27 nådde de sitt høyeste antall med tilsammen 25 bedriftsaviser, altså halvparten av den opprinnelige målsetting.²⁶ Fra 1927 snudde utviklingen og tallet på bedriftsaviser sank til 14.²⁷

Den utilstrekkelige og tilfeldige utbredelse av bedriftsavisene hadde nær sammenheng med bedriftsarbeidet til NKP. Et utsagn fra NKU-formannen Erling Herstad på NKPs 3. landsmøte var betegnende for situasjonen.²⁸:

«I 1925 hadde vi en del bedriftsaviser. Nu er det kun et lite antall, det er en som kommer regelmessig ut, og andre tilfeldige. Det henger sammen med en bestemt utvikling: Bedriftscellene oppløses, og man går igjen over i stedsorganisasjonene».

I et landsmøtevedtak om bedriftsavisene ble deres betydning som cellenes viktigste propagandamiddel understreket.²⁹ Likevel skjedde det ikke noe nytt oppsving. I juni 1930 kunne politbyrået bare konstatere: «vi har praktisk talt ingen bedriftsaviser (...)»³⁰

Også de to organene «Proletaren» og «Klassekampen» ble berørt av den kommunistiske presses allmenne tilbakegang. Disse to avisene skulle primært tjene som ideologisk skoleing. Begge var, i motsetning til avisene, talerør for venstrefløyen i

NKP. «Proletaren» ble til å begynne med redigert av Furu-
botns fortrolige, Hans Heggum. I juli 1924 ble den overtatt av
Eugene Olaussen, etter at den ikke hadde blitt gitt ut på fire
måneder. Før et nytt hefte så dagens lys, gikk det atter 1½
måned. Planene om å gi ut tidsskriftet regelmessig og hver 14.
dag, måtte allerede etter to nummer oppgis. Skal en dømme
etter appellene i bladet til leserne, var medlemmenes og til-
litsmenneskes interesser ubetydelig, og abonnementsinnbeta-
lingene uregelmessige. I tillegg kom redaksjonens diskonti-
nuitet: På grunn av Olaussens sykdom ble redaksjonen utvidet
med Arvid Hansen og Haavard Langseth i slutten av novem-
ber 1924. Reaksjonene mot Hansen og Olaussen på grunn av
deres motstand mot Labour-Party-parolene, førte i slutten av
1925 til at de måtte gå. Likevel var Hansen allerede i septem-
ber 1926 på nytt formann i en ny og utvidet redaksjonskomité.
Dette selv om redaksjonen med Chr. Hilt, Haavard Langseth
og Halvor Sørum ennå i juni hadde distansert seg fra ham på en
ironisk måte. I oktober 1927 ble denne gruppen, som foruten
Hansen bestod av Sørum (sekretær), Hilt, Krogh, Heggum og
Langseth, avløst av Henry W. Kristiansen. Han var redaktør
til tidsskriftet gikk inn i 1929.

De redaksjonelle vanskelighetene var ikke til å komme for-
bi. Heller ikke ble problemene fra tidsskriftets begynnerfase
overvunnet senere. I 1925 kom «Proletaren» ut med tilsammen
334 sider sammenlignet med 182 sider foregående år. Selv da
var det ikke mulig å sikre en regelmessig utgivelse.³³ En politi-
rassia i NKPs lokaler førte til en krise for «Proletaren» fra
tidlig på sommeren 1927. Det resulterte i at tidsskriftet i 1927
kom ut med bare ett hefte til (i oktober), og den samlede
utgivelse det året holdt seg innenfor beskjedne rammer (8
hefter, 144 sider). Årgangen 1928 inneholdt bare 6 hefter, og
det tok et halvt år før det første ble gitt ut.

«Klassekampen» fortsatte å være NKU-organ, men NKUs
oppgaver forandret seg, og dermed også tidsskriftet. Det kan
likevel ikke nektes for at «Klassekampen», særlig under
jernstreiken, hadde en fraksjonell karakter. Da nesten hele
NKU-styret ble arrestert og dømt sommeren 1924,³⁴ måtte
«Klassekampen» forbigående redusere sidetallet. Fra sep-
tember var det ikke lenger mulig med en regelmessig utgivelse.
Avisen kom nå ut med opptil 6 ukers avbrudd og med varie-
rende størrelse. Mens utgivelsen normaliserte seg igjen i 1926,
oppstod det vinteren 1926/27 en ny krise. Den førte til uregel-
messig utgivelse og opphold på inntil en måned.

I motsetning til «Proletaren» og «Klassekampen» lyktes det
å sikre en forholdsvis regelmessig utgivelse av «Gnisten». Det

var NKPs viktigste tidsskrift for arbeiderkvinner, og det ble redigert av en komité under ledelse av Jeanette Olsen.³⁵ Bortsett fra sommermånedene hvor tidsskriftene vanligvis begrenset sitt omfang, kom «Gnisten» ut nesten hver måned med like stort sidetall inntil Olsen gikk ut av redaksjonen i begynnelsen av mars 1928. Først høsten 1928 oppstod det uregelmessigheter, og det førte til dobbelt- og tredobbelthefter. I alle fall fra 1927 hadde «Gnisten» finansielle vanskeligheter. Disse ble overvunnet ved de kommunistiske kvinners offervilje. I 1928 og 1929 ble det på nytt klaget på abonnentenes uregelmessige og forsinkede innbetalinger.

Tidsskriftet hadde en umiddelbar partimobiliserende oppgave som ble styrket i forbindelse med valg og større NKP-aksjoner. Men det var på ingen måte noen dominerende oppgave. En annen oppgave var viet arbeiderkvinnenes problemer, som f.eks. kampen for reformer i abortloven, husleiproblemer, tjenestejentenes sosiale stilling, spørsmål angående arbeidsløshet og arbeidskonflikter med spesiell betydning for kvinner. Foruten rapporter fra Sovjetsamveldet tok informasjonen om arbeidet til husmorlagene stor plass. Disse foreningene var uavhengige av NKP, men på mange steder dominerte likevel NKP-kvinnene.

Til tross for all mannlig motstand, lyktes det Jeanette Olsen i stor monn å ivareta kvinnenes interesser i NKP. Dette kom også til sist «Gnisten» til gode. Etter at Jeanette Olsen gikk ut av partiet, begynte en periode for kvinnene som var preget av NKP-mennenes sterke likegyldighet når det gjaldt kvinnenes problemer. Hverken Olga Andersen som ble ny sekretær for kvinnespørsmål, eller den nye «Gnisten»-redaktøren Dagmar Eilert kunne forhindre at kvinnenes aktiviteter ble gjort betraktelig vanskeligere. Deres arbeid ble partiets «stedbarn»,³⁶ og hverken lokaler eller finansielle midler ble stilt til disposisjon for dem. Krisen for kvinnearbeidet som dermed fulgte, rammet også «Gnisten».

Når det gjaldt masseagitasjonen som NKP-pressen prøvde å oppnå, kunne den de første årene ikke bidra med mye med unntak av Bergen og Trondheim. Større betydning hadde pressen for utbredelsen av ideologiske spørsmål og for den organisatoriske sammensveisingen av partiet. Men også for disse oppgavene var svakheten i pressen så stor og redaktørenes selvrådighet så sterk, at NKP-pressen ikke kunne danne en motvekt til DNA-pressen.

Oversatt av Thore K. Aalberg

Tillegg

NKP-pressen 1923–1940³⁷

Hovedorgan:

NORGES KOMMUNISTBLAD (Oslo) 5.11. 1923 – 31.10. 1929.

Redaktør:

- fra nr. 1/1923: Olav Scheflo
- fra nr. 252/1924: Olav Larssen
- fra nr. 90/1925: Olav Scheflo
- fra nr. 223/1926: Christian Hilt
- fra nr. 54/1927: Albin Eines
- fra nr. 166/1927: Trond Hegna
- fra nr. 229/1927: Albin Eines
- fra nr. 266/1927: Christian Hilt
- fra nr. 222/1929: ikke oppgitt
- fra nr. 231/1929: Arvid Hansen

ARBEIDEREN (Oslo) 2.11.1929 – 15.8. 1940

Redaktør:

- fra 2.11. 1929: Arvid Hansen
- fra nr. 27/1931: Strand Johansen
- fra nr. 33/1931: ikke oppgitt
- fra nr. 134/1932: Reinert Torgeirson
- fra nr. 160/1932: Reinert Torgeirson, midl. ansv. red.:
Erling Bentzen
- fra nr. 269/1932: Erling Bentzen
- fra nr. 77/1934: Henry W. Kristiansen

Øvrige aviser:

AKERSHUS FOLKEBLAD (Drøbak) 19.1. 1924 – 23.7.1924
(Fortsettelse av Follo Arbeiderblad)

Redaktør:

- fra 19.1. 1924: Joh. Medby

ARBEIDEREN (Hamar) 1923 – 14.2. 1924

(Videreført som Arbeideren & Gudbrandsdalens Arbeiderblad)

Redaktør:

- fra 1.5. 1923: Olav Larssen

ARBEIDEREN & GUDBRANDSDALENS ARBEIDERBLAD

(Hamar) 15.2. 1924 – 4.10. 1929

(Fortsettelse av Arbeideren og av Gudbrandsdalens Arbeiderblad)

Redaktør:

fra 15.2. 1924: Olav Larssen

fra nr. 258/1924: Fredrik Monsen

fra nr. 22/1925: E. O. Solbakken

fra nr. 89/1925: Olav Larssen

fra nr. 14/1929: Olav Scheflo, red. Ingv. B. Jacobsen, midl. ansv.

fra nr. 55/1927: Olav Scheflo

fra nr. 216/1927: Olav Scheflo, red. Eivind Petershagen midl. ansv.

fra nr. 54/1928: Eivind Petershagen, midl. ansv.

fra nr. 134/1928: Eivind Petershagen

fra nr. 138/1928: Eivind Petershagen, red. Jørgen Vogt, midl. ansv.

fra nr. 170/1929: Jørgen Vogt senest

fra nr. 191/1929: ikke oppgitt

ARBEIDET (Bergen) 1923–13.12. 1938, så igjen: 31.3. 1939–9.8. 1940

Redaktør:

fra nr. 120/1918: Sverre Krogh

fra nr. 1/1925: Fritjoff Bergmann

fra nr. 206/1925: Reinert Torgeirson

fra nr. 199/1929: Reinert Torgeirson, red. Jens Galåen, midl. ansv.

fra nr. 291/1930: Jens Galåen

fra nr. 43/1933: Jens Galåen, red. Kr. Modahl, midl. ansv.

fra nr. 32/1934: Jens Galåen

fra nr. 28/1936: Jens Galåen, red. Arvid Hansen, midl. ansv.

fra nr. 105/1936: Arvid Hansen

fra nr. 208/1938: Kr. Modahl, midl. ansv.

fra nr. 218/1938: Johanna Bugge Olsen

BRATSBERG DEMOKRATEN (Skien) 1923–29.12. 1923

(Fortsetter fra 2.1. 1924 under tittelen Telemark Kommunistblad)

Redaktør:

fra nr. 1/1923: Johan Ødegaard

BUSKERUD-ARBEIDEREN (Drammen) 5.12. 1923–13.2. 1925

Redaktør:

fra 5.12. 1923: Red. komité: Peder Olsen, Mads Ringen,

- Hans Johansen
fra nr. 4/1923: Mads Ringen, ansv.
fra nr. 55/1924: A. Lien
FINMARKS FREMTID (Vardø) før 13.3. 1924 – 5.8. 1940
Redaktør:
senest
fra nr. 9/1924: Richard Bodin
fra nr. 59/1937: Asmund Nygaard
FOLLO ARBEIDERBLAD (Ski) 1923 – 15.1. 1924
(Videreført som Akershus Arbeiderblad)
Redaktør:
fra nr. 17/1923: en komité
fra nr. 39/1923: Oscar Stav
FOSNA-ARBEIDEREN (Kristiansund) 21.12. 1926 – 25.5.
1929
Redaktør:
fra nr. 1/1926: Magnus Nergaard
FRIHETEN (Svolvær) 6.12.1923 – 6.12. 1928
(Hovedtittel senest fra 76/1927: Kommunistbladet Friheten)
Redaktør:
fra nr. 1/1923: Alfred Skar
fra nr. 97/1927: Carl O. Framnes
fra nr. 6/1928: Einar Kristensen
fra nr. 50/1928: Sigurd Simensen
senest
fra nr. 74/1928: Alfred Skar
FRITT FOLK (Vadheim) 1923 – 4.4. 1928
Redaktør:
fra nr. 1/1923: Kristian Modahl
GLOMDALENS ARBEIDERBLAD (Kongsvinger) 1923 –
1.4. 1927
Redaktør:
fra 30.4. 1923: Waldemar Carlsen
fra nr. 161/1925: Harald Eriksen
fra nr. 166/1925: Reinert Torgeirson
fra nr. 212/1925: Johan Ødegård
GUDBRANDSDALENS ARBEIDERBLAD (Lillehammer)
1923 – 14.2. 1924
(Slått sammen med Arbeideren)
Redaktør:
fra 31.3. 1923: Carl S. Hornli
HARDANGER ARBEIDERBLAD (Odda) 1923 – 14.8. 1940
Redaktør:
fra 7.4. 1923: Karl Bøthun
fra nr. 7/1924: Gabriel Sundsbø og Harald Slåttelid

- fra nr. 20/1924: Gabriel Sundsbø
- fra nr. 74/1929: Bj. Jørgensen
- fra nr. 76/1930: Strand Johansen
- fra nr. 35/1931: Johan G. Slåttelid
- fra nr. 22/1933: Harald Slåttelid

MOSSINGEN (MOSS)

Ifølge Norges Kommunistblad, 31. 12. 1926 kom den ut fra og med november eller desember 1926. («Norske aviser 1763 – 1969», red. av Tom Arne Höeg, Oslo 1973, nevner ikke Mossingen).

MØRE ARBEIDERBLAD (Ålesund) 1923 – 28.3. 1931

Redaktør:

- fra nr. 11/1923: Fridtjof Nagel
- fra nr. 20/1924: Reinert Torgeirson
- fra nr. 53/1925: Eivind Øren
- fra nr. 81/1925: Jens Galåen
- fra nr. 51/1929: ikke oppgitt
- fra nr. 58/1929: J. Voldstad

NORDLAND ARBEIDERBLAD (Narvik) 28.10.1931–14.8. 1940

Redaktør:

- fra nr. 1/1931: Fr. A. Strøm
- fra nr. 43/1933: Gottfred Hølvold
- fra nr. 97/1936: Fr. A. Strøm

NY DAG (Gjøvik) 1923 – 29.12. 1924

Redaktør:

- fra 1919: Niels Ødegaard
- fra nr. 248/1924: F. Nikolaisen
- fra nr. 254/1924: Eivind Reiersen

NY TID (Trondheim) 1923 – 18.3. 1939

Redaktør:

- fra nr. 260/1920: K.O. Thornæs
- fra nr. 1/1924: Albin Eines
- fra nr. 179/1924: K.O. Thornæs
- fra nr. 124/1934: Viktor Olsen
- fra nr. 31/1936: Erling Heiestad, midlertidig
- fra nr. 73/1936: Erling Heiestad
- fra nr. 1/1938: Jørgen Vogt

ROGALANDS ARBEIDERBLAD (Stavanger) 20.11.1926 – 3.10.1927

Redaktør:

- fra nr. 1/1926: en komité
- fra nr. 20/1927: Elias Gabrielsen

ROGALANDS FREMTID (Sauda) (?) 1930 – 18.7. 1931

Redaktør:

- senest
 fra nr. 1/1931: Reinhold Nicholay
 fra nr. 22/1931: Oluf Haraldsen
RØD FRONT (Hamar) 15.3. 1932 – 26.10. 1934
 Redaktør:
 fra nr. 1/1932: Ole Engelig
SANNHETEN (Skien) 25.8. – 12.10. 1933
 Redaktør:
 fra nr. 1/1933: Syvert Larsen
SOLØR-ARBEIDEREN (Åsnes) (?) 1. – 19.7. 1935
 Redaktør:
 senest
 fra nr. 2/1935: Asbjørn Enger
 senest
 fra nr. 12/1935: Oskar Lindberget
SUNNHORDLAND KOMMUNISTBLAD (Stord)
 6.1.1927 – 5.7. 1928
 Redaktør:
 fra nr. 1/1927: en komié
 fra nr. 24/1927: Henry Aas
TELEMARK KOMMUNISTBLAD (Skien 2.1. 1924–
 28.6. 1929
 (Fortsettelse av Bratsberg Demokraten)
 Redaktør:
 fra nr. 1/1924: Johan Ødegaard
 fra nr. 141/1925: Eivind Reiersen, midlertidig
 fra nr. 226/1925: Eivind Reiersen
 fra nr. 91/1929: Hermann Hansen
TROMS FYLKES KOMMUNISTBLAD (Tromsø) 17.11.
 1923 – 23.2. 1924
 Redaktør:
 fra nr. 1/1923 Peder Kaasmoli
TROMS ARBEIDERBLAD 1.5. 1933 – 12.5. 1934
 Redaktør:
 fra nr. 1/1933: Hans Førde
VESTFOLD ARBEIDERBLAD (Tønsberg) 1923–21.9.
 1925, 15.1. 1927 – 1938
 Redaktør:
 fra nr. 1/1923: Thv. B. Olsen
VESTKYSTEN (Bergen) før 6.3. 1933 – 1.11. 1934
 Redaktør:
 senest
 fra nr. 2/1933: Sverre Kolltveit
ØSTFOLD ARBEIDERBLAD (Sarpsborg) 4.3. 1933–
 18.12. 1937

(Undertittel: «Hvori er opptatt «Arbeidets Rett», Fredrikstad og «Proletar-Røsten», Sarpsborg»)

Redaktør:

fra nr. 1/1933: William Mikalsen

fra nr. 1/1935: Alfr. L. Vestberg

fra nr. 32/1937: William Mikalsen

Tidsskrifter

PROLETAREN 1923 – 1929

Redaksjon:

senest

fra nr. 3/4 – 1923: Hans Heggum

fra nr. 10 – 1924: Eugene Olaussen

fra nr. 13 – 1924: Arvid Hansen, Haavard Langseth, Eugene Olaussen

fra nr. 21/22 – 1925: Christian Hilt, Haavard Langseth, Halvor Sørum

fra nr. 9 – 1926: Redaksjonskomité: Arvid Hansen (formann), Halvor Sørum (sekretær), Peder Furubotn, Christian Hilt, Sverre Krogh, Hans Heggum, Haavard Langseth

fra nr. 8 – 1927: Henry W. Kristiansen

GNISTEN: Mars 1925 – april 1930

Redaksjon:

fra nr. 1 – 1925: En komité med partiets kvinnesekretær Jeanette Olsen, som ansvarlig.

fra nr. 4 – 1928: En komité med Dagmar Eilert som ansvarlig.

KOMMUNISTEN 1932 – 1933

Redaksjon:

fra nr. 1 – 1932: Henry W. Kristiansen

Noter

1. *Arbeidernes Leksikon* bind 1, spalte 256, Oslo 1932.
2. Jfr. Just Lippe: *NKPs historie*, Oslo 1963, s. 165: «Bitrest ble kampen omkring avisene. (...) Sentralstyret i Arbeiderpartiet forsøkte ved hjelp av økonomisk press å rive til seg en rekke aviser. (...) (Etter splittelsen sendte arbeiderpressens) Samvirke ut sin disponent Sverre Siverson (senere Sverre Gann) for under trussel om tvangsauksjon og beslag å rive til seg avisene for Arbeiderpartiet. Denne hensynsløse «lensmannsvirksomheten» gjorde striden på hver plass særlig bitter og satte arbeidsfolk opp mot hverandre så det kunne gå på nervene løs.»
3. Slik ble f. eks. Kirkenes-avisen «Folkets Frihet» i desember 1923 gjenerebret av tranmællittene ved en direkte aksjon «etter å ha innhentet politiets tillatelse», jfr. Trond Hansen: *Politisk strid og økonomisk krise*.

- En vurdering av fagbevegelsens nederlag i Kirkenes-konflikten 1928/29*, upubl. hovedoppgave i historie, Tromsø 1976, s. 43 f.
4. Arbeidet (Bergen), Ny Tid (Trondheim), Arbeideren (Hamar), Vestfold Arbeiderblad (Tønsberg), Glomdalens Arbeiderblad (Kongsvinger), Bratsberg Demokraten (Skien), Fritt Folk (Vadheim), Hardanger Arbeiderblad (Odda), Follo Arbeiderblad (Ski), Gudbrandsdalens Arbeiderblad (Lillehammer), og Ny Dag (Gjøvik). I tillegg kom avisen Møre Arbeiderblad (Ålesund) som ble gitt ut fra og med 13/9 1923. Den er riktignok ikke nevnt som DNA-avis i DNAs *Beretning 1923*, men den regnes likevel til DNA-pressen.
 5. V. I. Lenin: *Womit begynnen?*, i *Werke*, bind 5, s. 11.
 6. Norges kommunistiske parti, *Beretning. Novemberlandsmøtet 1923 til landsmøtet i mai 1925*, Oslo 1925, s. 101 f.
 7. «Om det kommunistiske nivå i partiet og ungdomsforbundet», i *Proletaren*, nr. 11, 1/9 1924, s. 111.
 8. I 1. tese het det bl.a.: «Den daglige propaganda og agitasjon må ha en ekte kommunistisk karakter og stemme overens med den kommunistiske internasjonales program og beslutninger. Alle presseorganer som befinner seg i hendene på partiet, må redigeres av pålitelige kommunister som har vist sin hengivenhet til proletariatets sak (. . .) Den periodiske og ikke-periodiske presse og alle partiforlag må fullstendig underlegges partiets sentralkomité, (. . .) *Der zweite Kongress der Kommunist. Internationale. Protokoll der Verhandlungen*», Hamburg 1921, s. 388 f.
 9. Jfr. *Proletaren*, nr. 19–20, oktober 1925, s. 297. Se også *Norges Kommunistblad*, 13/11 1924.
 10. Jfr. *Proletaren*, nr. 5–6, 25/4 1925, s. 86.
 11. *Proletaren*, nr. 9–10, juni 1925, s. 149 og nr. 19–20, oktober 1925, s. 296 ff., 307 ff.
 12. Christian Hilt: «På marsj fremover», i *Proletaren*, nr. 19–20, oktober 1925, s. 299 f.
 13. Arvid Hansen: «Vår presse», *ibid* s. 309.
 14. Alle aviser som opprinnelig tilhørte DNA blir uten unntak angitt som grunnlagt i 1923. For nyttinger derimot blir datoen for førstedagsutgaven oppgitt.
 15. Hansen: *Vår presse*, loc. cit. s. 307.
 16. *Ibid.*, s. 308.
 17. *Ibid.*
 18. *Arbeideren* 19/8 1930.
 19. I «Norges Kommunistblad», første halvår 1925, var det bare 50 bidrag fra arbeiderkorrespondenter.
 20. Hansen: «Vår presse», loc. cit. s. 308. Den første konferansen til arbeiderkorrespondentene i «Norges Kommunistblad» fant først sted 9. 3. 1926.
 21. *Ibid.*
 22. *Norges Kommunistblad*, 24. 7. 1925.
 23. Hilt: «På marsj fremover», loc. cit. s. 300: «For partiet ville det være av langt større betydning å kunne få bedriftsaviser i Odda, Tyssedal og Høyanger enn å opprettholde «Fritt Folk» og «Hardanger Arbeiderblad»».
 24. Langseth på den 2. organisasjonskonferansen til Komintern, sitert etter *Inprekorr*, nr. 60, 19. 4. 1926, s. 858.
 25. Rapport fra EKKI's organisasjonsavdeling (mars-desember 1925), sitert etter Hermann Weber: *Die Kommunistische Internationale*, Hannover 1966 s. 138.
 26. *Norges Kommunistblad*, 31. 12. 1926. På Universitetsbiblioteket i Oslo finnes det – for det meste ufullstendige – årganger av følgende bedriftsavi-

ser: «Cement-Arbeideren» (utgitt av bedriftscellen på Slemmestad, 7 nummer), «Hammer'n» (utgitt av bedriftscellen ved Aker og Nyland skipsverft i Oslo, 46 nummer), «Hermetikkoksen» (utgitt som avis for hermetikkarbeiderne i Bergen av NKPs celle 43 i Bergen, 1 nummer), «Huken» (organ for bryggearbeiderne i Oslo, 10 nummer), «Kommunarden» (utgitt av de kommunale bedriftsceller i Oslo, 19 nummer), «Narven» (utgitt av skinn- og lærcellen, 12 nummer), «Papirarbeideren» (organ for kalosje-, papir- og cellulosearbeiderne på Nedre Eiker, 37 nummer), «Skyttelen» (utgitt av tekstilcellen i Oslo, 2 nummer), «Spørvekselen» (utgitt av bedriftscellen ved Oslo Østbanestasjon, 1 nummer), «Steinspruten» (utgitt av bedriftscellen på Sjursøya, Oslo, som organ for nødsarbeidere i Oslo, 7 nummer), «Stemplet» (utgitt av NKPs bedriftscelle ved Oslo postkontor, 7 nummer) og «Verksteds-arbeideren» (sannsynligvis organ for bedriftscellen ved Oslo Vestbane-stasjon, 13 nummer).

De 12 bedriftsavisene som her er blitt nevnt, kom ut i trykt stand. Deres format varierte mellom oktav-format og A-4-format og prisen mellom 5 øre («Verksteds-arbeideren» t.o.m. nr. 5/1927) og 15 øre («Verksteds-arbeideren» fra nr. 6/1927 og «Papirarbeideren» fra nr. 8/1925). De fleste aviser var på 4 sider, noen («Hammer'n», «Kommunarden» og «Papirarbeideren») kom av og til ut med 8 sider, «Verksteds-arbeideren» to ganger med julenummer på 12 sider. 5 aviser ble gitt ut i perioden 1926-27, 3 i preiodene 1925-27, 3 i tiden 1925-28 og én i årene 1926-28. De kom ofte ut uregelmessig, så det gikk to eller flere måneder mellom hvert nummer. «Hammer'n» kom regelmessig ut to ganger i måneden fra januar 1926 til juni 1927, bortsett fra mai og juni 1926. «Kommunarden» kom ut fra november 1926 til juni 1927, «Narven» (samme periode), «Papirarbeideren» i 1925 og 1926 (hver med 16 nummer i året) og «Verksteds-arbeideren» i 1926.

Bedriftsavisene viste store forskjeller i innholdet. En del av stoffet ble åpenbart stilt til disposisjon av Sentralbyrået for bedriftsavis hos parti-ledelsen i Oslo. Dette var tilfellet for artikkelen om LO-kongressen i 1927 og NKP-samlingskongressen samme år. De fleste aviser hadde likevel karakter av bedrifts- og bransjeblad hvor artikler med direkte tilknytning til arbeidsplassen dominerte. «Kommunarden» hadde en nesten upolitisk karakter. Ene og alene «Papirarbeideren» var fra begynnelsen av preget av oppgjør med DNA. «Verkstedsarbeideren» engasjerte seg som eneste bedriftsavis i fraksjonsstridene i NKP. I februar 1928 trådte den fram på arenaen med en positiv artikkel om Hornsrud-regjeringen. I mai-nummeret samme år solidariserte den seg med de partimedlemmene (Schefflo, Stang, Olsen) som hadde gått ut av partiet, for så til slutt å bryte med NKP.

I tillegg til de nevnte bedriftsavisene kom i 1926 følgende ut: «Borregaard-Arbeideren» (papirindustri i Sarpsborg), «Bryggern», «Electroden» (kjemisk industri i Sauda), «Filkløa» (metallarbeidere i Trondheim), «Foika», «Isbrygger'n», «Knusern», «Kommuneproletaren» (de kommunale bedriftsceller i Bergen), «Lansen», «Papirmanden», «Røde Røster» (bedriftsceller i Randsfjorden og Kistefoss), «Signalet» (jernbane-verksteder i Trondheim) og «Tennhetta».

27. Torgrim Titlestad: *Peder Furubotn 1890-1938*, Oslo 1975, s. 290.

28. *Protokoll...*(1929), loc. cit. s. 81.

29. *Beslutninger...*loc. cit. s. 117.

30. *Arbeideren*, 12. 6. 1930.

31. *Proletaren*, nr. 11, 1. 9. 1924, s. 105.

32. *Ibid.* og *Proletaren*, nr. 10, 19. 7. 1924, s. 77.

33. Mens heftet 19/20 kom ut i oktober 1925, lot utgivelsen av heftet 21/22 vente på seg til tidligst i midten av desember, selv om det på tittelsiden

- stod «november 1925». Denne forsinkelsen må tilbakeføres til de indre stridigheter om Labour-Party-parolen, som førte til skifte i redaksjonen.
34. Til de dømte hørte ved siden av formannen Dahl og fem andre styremedlemmer også «Klassekampen»s redaktør Kristiansen som ble dømt til 150 dagers fengsel. Jfr. *Klassekampen*, 14/6 og 12/7 1924.
 35. For arbeiderkvinnene fantes det foruten «Gnisten» en rekke håndskrevne aviser gitt ut av husmorlagene: «Kvinneøsten» (Rena i Hedmark) og «Glimt» (Oslo-Torshov), som ofte blir nevnt i «Gnisten», og NKP-bedriftsaviser, og en avis, som en ikke har kunnet bekrefte eksistensen av, «Arbeidersken (?)» («Arbeiterin»), som i 1926 ifølge Mira Hansen visstnok ble utdelt gratis på bedrifter i Oslo. (Jfr. Mira Hansen: «Aus der Arbeit der Kommunistischen Partei Norwegens unter den Frauen», i *Inprekorr*, nr. 67, 4. 5. 1926, s. 1020.
 36. Olga Andersen på den 3. NKP-partikongress, *Protokoll....*(1929), loc. cit.. s. 80.
 37. Opplysningene er hentet fra *Norske Aviser 1763–1969*, red. av Tom Arne Høeg, Oslo 1973. Oversikten omfatter ikke aviser/tidsskrifter i NKPs underorganisasjoner som NKU og Pionerforbundet (som ga ut «Klassekampen» og «Pioneren»), heller ikke organisasjoner med sterk NKP-dominans, som den internasjonale arbeiderhjelpen («Solidaritet»), faglige opposisjonsgrupper (f.eks. «Kjemiarbeideren») eller organer for arbeidsløse.
 38. Iflg. *Norges Kommunistblad* 18.1. 1927.